

Új Martinovics-életrajz

Régóta érzett hiányt pótol Barabás Tibor Martinovics-könyve (*Martinovics élete, Cserépfalvi-kiadás*), mely a magyar jakobinusok mozgalmát mutatja be vezérük, Martinovics Ignác életén keresztül. Fraknói kutatásai nyomán a magyar történetírás ferde képet rajzolt Martinovicsékról s a reakció idején kísérlet sem történt arra, hogy ezt a hamis beállítást helyesbítsék. A kérdés lényege különben sem az, hogy Martinovics rendőrkém volt-e vagy sem. A Martinovics-féle összeesküvés önmagában, szereplőinek jelleméből nem érthető meg egészen, csupán az akkori magyar társadalom helyzetéből és az európai szabadságáramlatok terjedékenységéből.

Az egész összeesküvés ingatag alapokon nyugodott. A XVIII. század utolsó évtizedében egy gyökeres forradalmi változás nálunk már többé-kevésbé lehetséges volt, de még nem szükségszerű. A gazdaság és a társadalom erői nem jutottak még el a teljes forradalmiság állapotába. Innen a magyar jakobinusok végtelen magányossága, egyes szereplőinek habozó és ingadozó magatartása, vagy mások kétségbeesett bátorsága.

Barabás Tibor könyve ezeket a jellembeli végleteket, a különböző lelki diszpozíciókat ábrázolja. Nem annyira történelmi-társadalmi síkon keresi az összeesküvés magyarázatát és bukásának okait, hanem a szépíró eszközeivel fejt fel a lélektani szálakat hőséiben, melyek önmeghasonláshoz vezettek. Ez könyvének ereje és gyengesége is egyben. Ereje, mert az olvasó előtt hatalmas és megrázó dráma zajlik le s gyengesége, mert e drámának csak emberi motívumait látjuk, nempedig társadalmi és történelmi mozgatóit.

Pedig a szerző kitűnően ismeri a kort, nyers anyagi valóságában és elfutó, szeszélyes hangulataiban egyaránt. Az összeesküvés minden részletét gondosan megvilágítja, a külföldi kapcsolatokat épűgy, mint a bécsi udvar intrikus szerepét s az öncélú titkos szövetkezések korszakát. Könyve tele van kitűnően összeválogatott idézetekkel, önvallo-másokkal, jegyzőkönyvekkel, egykorú jellemzésekkel, melyek gazdagon színezik a kor képét. Martinovics Ignác alakja lélektani hitelességben áll előttünk s ugyanűgy megelevenednek az összes szereplők, köztűk a per ügyésze, Nyéki Németh János, a reakciós magyar „igazságszolgáltatás” szinte időtlennek érzett alakja és jelképe. A könyv egyébként csupa mértéktartás, stílusa fegyelmezetten gazdag, a magyar essay-írás szép hagyományaihoz méltó. A munka a „Szabadság hírnökei” című sorozat első köteteként Cserépfalvi kiadásában jelent meg.